

Łukasz Jureńczyk, *Polska misja w Afganistanie. Wojsko polskie w operacji reagowania kryzysowego NATO*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2016, ss. 404.

U schyłku 2014 r. oficjalny finał znalazła trwająca ponad dekadę misja ISAF w Afganistanie. Stanowiła ona odpowiedź na zamachy terrorystyczne na Stany Zjednoczone przeprowadzone 11 września 2001 r., które otworzyły przełomowy etap w najnowszych dziejach stosunków międzynarodowych. Jego istotnym wyznacznikiem stało się hasło „wojny z terroryzmem”. Data ta jest jednocześnie początkową cezurą narracji monografii Łukasza Jureńczyka, zatytułowanej *Polska misja w Afganistanie. Wojsko polskie w operacji reagowania kryzysowego NATO* (Bydgoszcz 2016). Cezurę końcową stanowi wspomniany 2014 r. – moment zakończenia misji ISAF, choć nie obecności międzynarodowej w Afganistanie. Obie daty budują zręczną klamrę obejmującą wydarzenia związane z sojuszniczym zaangażowaniem NATO, w tym ciężko doświadczonym przez wichry historii państwie. Wagę tematu zwiększa fakt, że ISAF okazała się najpoważniejszą jak dotąd operacją Sojuszu Północnoatlantyckiego. Jego znaczenie wynika również z aktywnego uczestnictwa polskich formacji zbrojnych, które dzięki temu mogły nabrać cennych doświadczeń. Władze polskie jednocześnie zakładały, że udział w ISAF pozwoli podnieść rangę

Polski w sojuszniczych relacjach ze Stanami Zjednoczonymi. W powszechnym ujęciu dominowały takie właśnie zalety polskiego uczestnictwa w ISAF. Książka Łukasza Jureńczyka przynosi natomiast dogłębny, naukowo poparty wgląd w przyczyny i efekty tego procesu.

Praca została podzielona na cztery rozdziały, stanowiące łącznie przemyślaną i koherentną kompozycję. Kluczowy – według deklaracji autora – problem badawczy wiąże się z zasadnością i efektywnością działań misji Polskiego Kontyngentu Wojskowego w Afganistanie oraz samej misji ISAF. We wstępie autor postawił ponadto szereg dobrze przemyślanych szczegółowych pytań badawczych, dotyczących misji *Enduring Freedom*, strategii działań NATO w Afganistanie, przyczyn, oceny i efektów udziału PKW w tym państwie, łącznie z jego wpływem na bezpieczeństwo Polski. Pierwszy rozdział stanowi omówienie działań sojuszniczych w Afganistanie, stanowiących odpowiedź na ataki z 11 września 2001 r. (wraz z antecedenjami) – operacjami Trwała Wolność i Anakonda. Następuje również przytoczenie i omówienie dokumentów ze szczytów NATO odnośnie Afganistanu. Dobre wrażenie wywiera próba analizy przyczyn negatywnego wizerunku Stanów Zjednoczonych w świecie arabskim, rozważania komparatystyczne na temat takich pojęć jak *wojna wyprzedzająca* czy *wojna prewencyjna*, czy wreszcie wprowadzonego i rozpowszechnionego za sprawą władz amerykańskich nie-

co amorficznego terminu *wojna z terroryzmem*. Autor dostrzega szybki przeskok od początkowo głównie retorycznego – jak się wydawało – wymiaru tego pojęcia do praktycznych działań, jakie za nim się kryły (wojny w Afganistanie i Iraku), jak również kontrowersje, jakie wywołały one we wspólnocie transatlantyckiej.

Drugi rozdział obejmuje szczegółową charakterystykę operacji ISAF, utworzonej mocą rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ w grudniu 2001 r. i przejętej w 2003 r. przez NATO. Początkowo obejmowała tylko Kabul i okolice, by z czasem zostać rozciągniętą na cały kraj. Z monografii Ł. Jureńczyka dowiadujemy się o licznych szczegółach operacyjnych, terytorialnym podziale misji, jej ogólnych i szczegółowych zadaniach, roli poszczególnych kontyngentów, procesie tworzenia armii i policji afgańskiej, itd. Szczegółowo został przytoczony przebieg wydarzeń w kolejnych latach – poszczególne operacje wojskowe, ewolucja strategii i taktyki zarówno USA, jak i talibów. Interesująco przedstawiają się fragmenty dotyczące motywacji talibów, w powszechnej opinii opierające się na przesłankach religijnych, jak się jednak okazuje, zawierających również istotne podłoże finansowe, przynajmniej dla części rebeliantów.

Autor uświadamia ogrom praktycznych przeszkód związanych z procesami stabilizacji Afganistanu. Oprócz konieczności ciągłego prowadzenia działań wojennych przeciwko talibom, na plan pierwszy wysuwały się problemy związane z odbudową instytucji państwowych, zwłaszcza w sferze bezpieczeństwa – armii i policji. Słabe wykszolenie czy często dość niski poziom lojalności żołnierzy, bądź też ogromne rozmiary korupcji w przypadku policji, przeszkody wynikające z tradycyjnego, patriarchalnego

modelu społeczeństwa, zróżnicowanie narodowościowe Afganistanu rzutujące na odtwarzanie formacji siłowych – to wszystko składało się na ogrom wyzwań, przed którymi stanęła społeczność międzynarodowa wspierająca stabilizację tego zmęczonego dekadami wojen państwa. Także okoliczności kolejnych, od uchwalenia konstytucji w 2004 r., wyborów prezydenckich i parlamentarnych nie pozostawiają wątpliwości co do instytucjonalno-dekoracyjnego jak dotąd charakteru afgańskiej demokracji (liczne fałszerstwa, wybory odbywające się w warunkach zastraszenia). Fasadowość afgańskiej demokracji i konstytucyjnych zapisów gwarantujących prawa człowieka obnaża także upośledzenie kobiet w tamtejszym społeczeństwie, opierającym się na tradycyjnym modelu patriarchalnym, pomimo konstytucyjnej zasady równości płci. Warto podkreślić, że Łukasz Jureńczyk nie ogranicza się do wymiaru deskryptywnego, lecz spogląda także krytycznym okiem na pewne aspekty funkcjonowania ISAF. Do błędów misji zalicza m.in. początkowe jej ograniczenie do Kabulu i okolic (później została rozciągnięta na cały Afganistan), zbyt szybką redukcję liczebności międzynarodowych wojsk w Afganistanie czy tzw. ograniczenia narodowe odnośnie do zakresu zaangażowania poszczególnych kontyngentów. Szczegółnie zainteresowanie budzą końcowe fragmenty rozdziału drugiego, w których przytoczono opinie cywilnych i wojskowych ekspertów na temat ISAF. Mimo ich oczywistego zróżnicowania co do szczegółów, z ich prezentacji jawi się stosunkowo koherentny obraz niedostatku i niedoskonałości misji (m.in. za małe nakłady osobowe, tolerowanie wysokiego poziomu korupcji we władzach afgańskich, przeszczerzanie zachodnich wzorców na nieprzygotowany do tego grunt itp.). Z drugiej strony mi-

sja stała się istotnym polem doświadczeń dla NATO oraz uświadomiła charakter i ogrom wyzwań stojących przed sojuszem w obliczu konfliktów asymetrycznych charakterystycznych dla pozimnowojennego ładu międzynarodowego.

Trzeci rozdział monografii rozpoczyna się od omówienia przyczyn polskiego zaangażowania w operację afgańską. Oprócz wysuwanych oficjalnie na czoło motywów humanitarnych (normalizacja sytuacji w Afganistanie, przywrócenie znośnych warunków życia tamtejszej ludności), wzmacniania stabilności międzynarodowej poprzez zwalczanie terroryzmu, autor słusznie eksponuje kwestię wiarygodności sojuszniczej Polski i umocnienia jej pozycji w NATO oraz utrwalenia gwarancji bezpieczeństwa ze strony USA. Uwypuklone zostały jednakże również niedoskonałości misji – m.in. deficyt całościowego podejścia do jej zadań i celów (zaangażowanie głównie – co zrozumiałe - ministerstw spraw zagranicznych i obrony, przy niewielkim wsparciu innych resortów) czy niedostatki w uzbrojeniu, negatywnie wpływające na bezpieczeństwo uczestniczących w misji żołnierzy. Niemniej jednak należy wyraźnie podkreślić aspekt nabywania doświadczeń zarówno na szczeblu jednostkowym (żołnierze), jak i instytucjonalnym (ISAF jako motor napędowy rozwoju armii i zdolności kooperacji sojuszniczej). Celne są ponadto uwagi o konieczności znalezienia złotego środka pomiędzy zadaniami ekspedycyjnymi wojska a obroną terytorialną. Interesująco rysuje się analiza stanowisk czołowych partii politycznych w kwestii polskiego zaangażowania sojuszniczego w Afganistanie, dowodząca znacznego spektrum ich poglądów – od poparcia (PiS, PO – z zastrzeżeniami, początkowo też SLD) poprzez powściągliwość (PSL) aż po żądania wycofania polskich

wojsk (Samoobrona, LPR, Ruch Palikota, SLD w opozycji). Łukasz Jureńczyk jednocześnie poddaje krytyce strategię informacyjną władz polskich, którym zasadniczo nie udało się przekonująco wyjaśnić długofalowych korzyści dla bezpieczeństwa Polski, wynikających z udziału w ISAF, o czym świadczyła w dłuższej perspektywie – na co wskazywały badania ankietowe - przewaga przeciwników polskiego zaangażowania w Afganistanie. Ostatni rozdział obejmuje dane dotyczące m.in. struktury, liczebności, rozmieszczenia, zadań i rezultatów działania PKW w Afganistanie. Dopełnieniem licznych informacji szczegółowych dotyczących powyższych zagadnień jest omówienie praktycznych aspektów działania misji w trzecim podrozdziale. Dotyczyły one m.in. warunków życia żołnierzy w bazach, charakteru kontaktów z miejscową ludnością, co wymagało dużej zręczności w komunikowaniu, uwzględniania miejscowych zwyczajów, odrębności lokalnych, znajomości skomplikowanej mozaiki etnicznej Afganistanu i jej wpływu na tamtejsze relacje narodowościowe i religijne. Nie trzeba dodawać, jak ogromne wyzwania i ryzyko niesły ze sobą działania w terenie zarówno patrolowe, jak i bojowe, ale i na terenie ostrzeliwanych baz żołnierze nie mogli czuć się bezpiecznie. Istotnym składnikiem obecności polskiej misji stało się też działania na rzecz odbudowy Afganistanu – wymiar sprawiedliwości, opieka medyczna, administracja itd. Co istotne, autor nie przemilcza pewnych negatywnych zjawisk występujących w podczas misji (np. sporadyczne nadużywanie alkoholu), jednak nie rzutują one na zdecydowanie pozytywną ocenę postawy polskich żołnierzy.

Wielką zaletą pracy Łukasza Jureńczyka jest przebogata baza bibliograficzna. Jej fundamentem są liczne do-

kumenty NATO, ONZ, instytucji afgańskich, polskich resortów spraw zagranicznych i obrony, prezydenta, rządu, parlamentu, partii politycznych. Wykorzystano liczne opracowania książkowe, zarówno monografie autorskie, jak i prace zbiorowe, wspomnienia, polskie i zagraniczne periodyki naukowe, także fachowe pisma z zakresu wojskowości oraz prasę. Warto podkreślić dużą determinację autora w celu dotarcia do bezpośrednich uczestników omawianych wydarzeń, co stanowiło często spore wy-

zwanie, które jednak w końcowym rezultacie opłaciło się, wydatnie podnosząc walory monografii. Zaletą jest obszerny wykaz skrótów, który ułatwia poruszanie się w skomplikowanej mozaice podmiotów związanych z międzynarodowymi działaniami w Afganistanie. Wypada skonstatować, że monografia Łukasza Jureńczyka zdecydowanie przyczynia się do poszerzenia i uporządkowania wiedzy na temat polskiego zaangażowania politycznego i wojskowego w misję afgańską.

■ *Michał Kosman*